Luento 8

Tietokoneen rakenne

Suorittimen rakenne ja toiminta

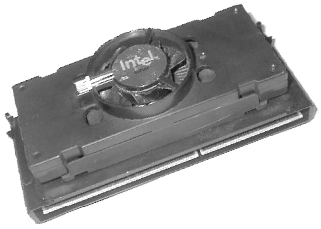

Ch 12.1-4 [Sta06]

- Rekisterit
- Käskysykli
- Liukuhihna
- Riippuvuusongelmat
- Hyppyjen käsittely

CPU:n yleisrakenne

(Sta06 Fig 12.2)

- **ALU**
  - Laskenta, vertailut
- **Rekisterit**
  - Nopeaa työtilaa
- **Prosessoriväylä**
  - Bittien siirto paikasta toiseen
- **Ohjausyksikkö (Ch 16-17)**
  - Kuka? Mitä? Milloin?
  - Kellopulssi
  - Generoi ohjaussignaalit
    - mitä seuraavalla kellopulssilla tapahtuu?
- **MMU?**
- **Välimuisti?**

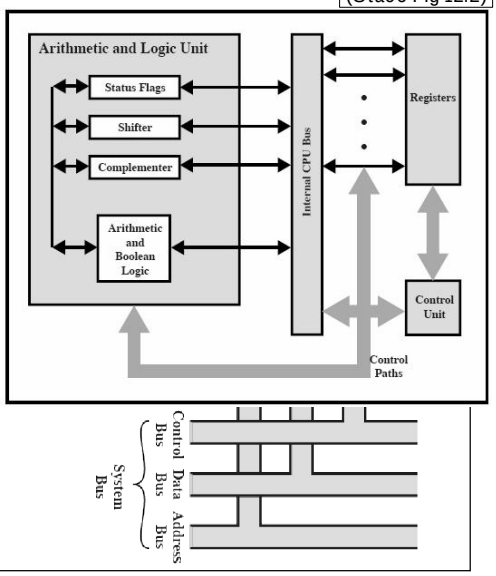

Rekisterit

- **Muistihierarkian huipulla**
- **Käyttäjälle näkyvät rekisterit**
  - Ohjelmoija/kääntäjä päättää niiden käytöstä
  - Paljonko? Nimeäminen?
- **Ohjaus- ja statusrekisterit**
  - Osa epäsuorasti ohjelman viitattavissa
    - PC, PSW, flags, ...
  - Osa vain CPU:n sisäiseen käyttöön
    - MAR, MBR, ...
- **Sisäisiä apurekistereitä käskyn välivaiheita varten**
  - Esim. - Käskyrekisteri (IR) käskyn tulkintaa varten
    - operandi ensin käskystä apurekisteriin, vasta sitten ALU:uun

ADD R1,R2,R3

BNEQ Loop

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 3

Käyttäjälle näkyvät rekisterit

- **Eri prosessoriperhe ð**
  eri määrä erilaisia rekistereitä,
  erilaiset nimeämistavat
  erilaiset käyttötarkoitukset
- **Yleisrekisterit** (general-purpose registers)
- **Datarekisterit** (data registers)
- **Osoiterekisterit** (address registers)
  - Segmenttirekisterit (segment registers)
  - Indeksirekisterit (index registers)
  - Pino-osoitin (stack pointer)
  - Ympäristöosoitin (frame pointer)
- **Tilarekisterit** (condition code registers)

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 4

Esimerkkejä

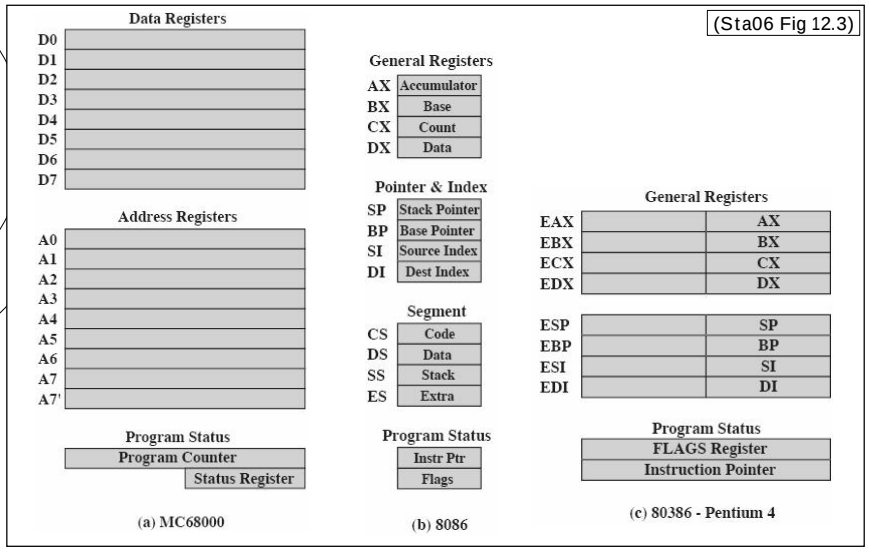

PSW - Program Status Word

- Nimi vaihtelee eri arkkitehtuureissa
- CPU:n tila
  - Etuoikeutettu vs. käyttäjätila
- Vertailun tulos
  - Esim. Greater, Equal, Less, Zero, ...
- Sattuiko käskyn suorituksessa poikkeuksia?
  - Nollallajako, ylivuoto
  - Page fault, “memory violation”
- Tarvitseeko ulkoinen laite ohjausta?
  - Bitti keskeytyksen ilmaisemiseksi
- Keskeytyksen esto / salliminen
  - Kullekin luokalle omat bittinsä

Käskysykli (Instruction cycle)

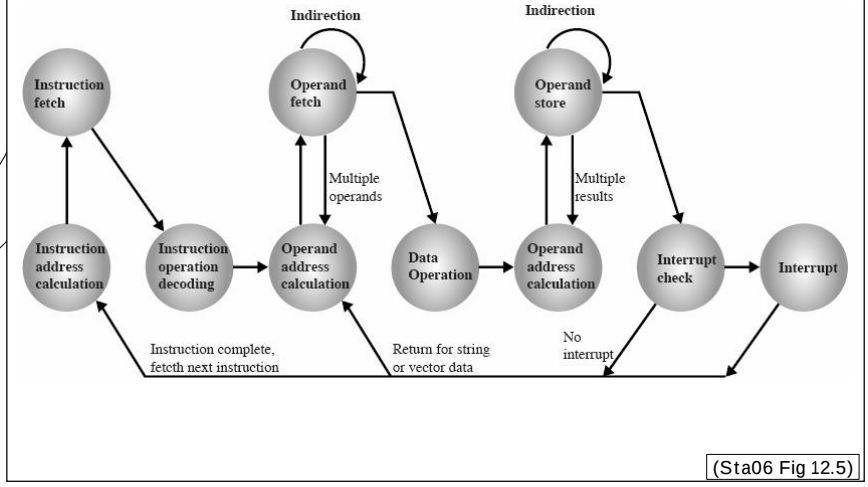

(Sta06 Fig 12.5)

Käskyn nouto (10)

- **MAR • PC**
- **MAR • MMU(MAR)**
- **Control Bus • Reserve**
- **Control Bus • Read**
- **PC • ALU(PC+1)**
- **MBR • MEM[MAR]**
- **Control Bus • Release**
- **IR • MBR**

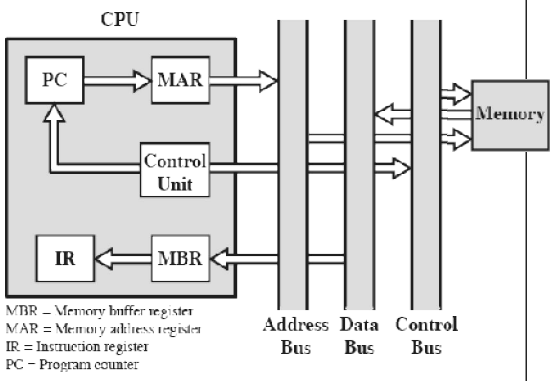

Välimuisti! Ennaltanouto!

(Sta06 Fig 12.6)

Operandin nouto, Epäsuora osoitus (13)

- **MAR • Address**
- **MAR • MMU(MAR)**
- **Control Bus • Reserve**
- **Control Bus • Read**
- **MBR • MEM[MAR]**

- **MAR • MBR**
- **MAR • MMU(MAR)**
- **Control Bus • Read**
- **MBR • MEM[MAR]**
- **Control Bus • Release**
- **ALU? Regs? • MBR**

Välimuisti!

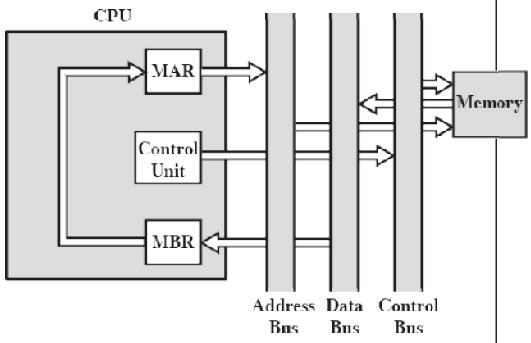

(Sta06 Fig 12.7)

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 9

Keskeytyskäsittelyn alkutoimet (esim.) (16)

- **MAR • SP**
- **MAR • MMU(MAR)**
- **Control Bus • Reserve**
- **MBR • PC**
- **Control Bus • Write**

- **MAR • SP • ALU(SP+1)**
- **MAR • MMU(MAR)**
- **MBR • PSW**
- **Control Bus • Write**
- **SP • ALU(SP+1)**

- **PSW • privileged & disable**

- **MAR • Interrupt number**
- **Control Bus • Read**
- **PC • MBR • MEM[MAR]**
- **Control Bus • Release**

Ei osoitteenmuunnosta!

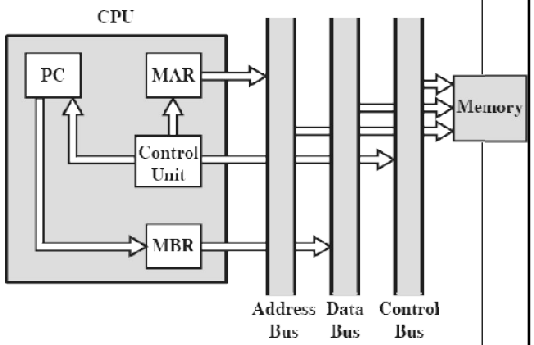

SP = Stack Pointer

(Sta06 Fig 12.8)

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 10

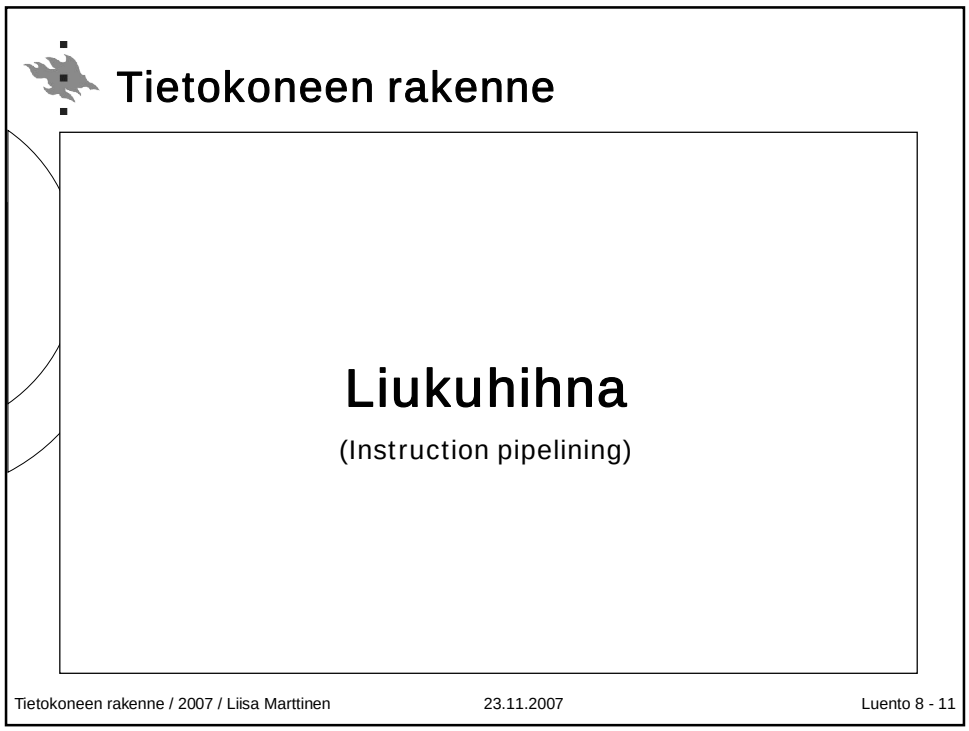
Tietokoneen rakenne
Liukuhihna
(Instruction pipelining)
Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen
23.11.2007
Luento 8 - 11

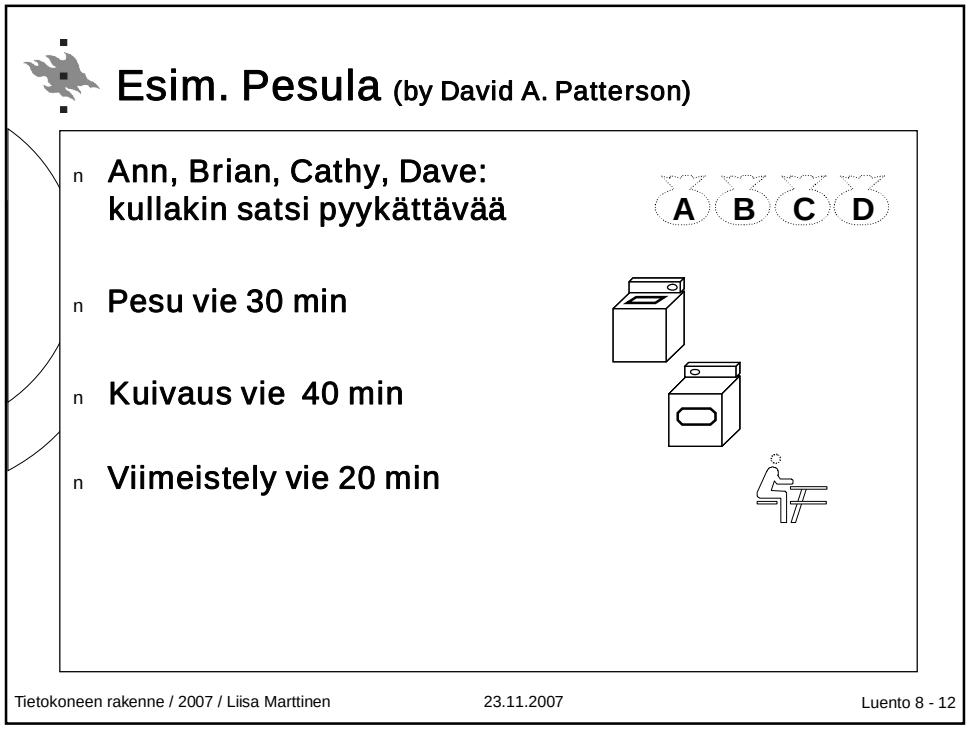
Esim. Pesula (by David A. Patterson)
Ann, Brian, Cathy, Dave:
kullakin satsi pyykättävää
A
B
C
D
Pesu vie 30 min
Kuivaus vie 40 min
Viimeistely vie 20 min
Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen
23.11.2007
Luento 8 - 12

Peräkkäin: Pyykkitupa varattu vain yhdelle (8)

- Vie 6 tuntia, syntyy neljä satsia puhdasta
- Entäpä, jos toimisivat liukuhihnaperiatteella?

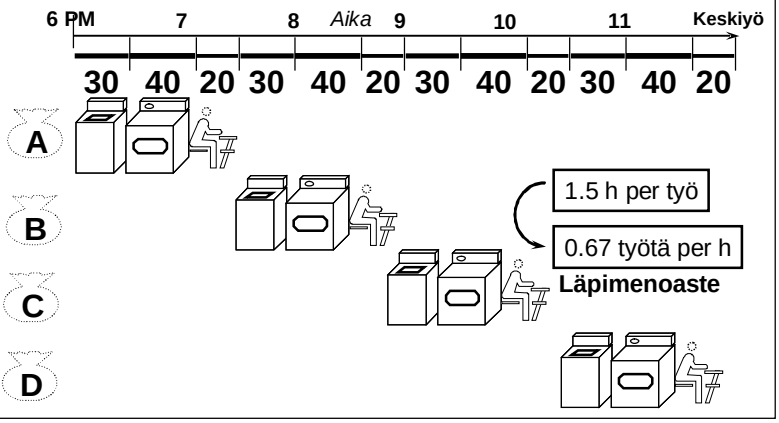

Liukuhihna: Varaus työvaiheittain (13)

- Vie 3,5 tuntia, syntyy 4 satsia puhdasta

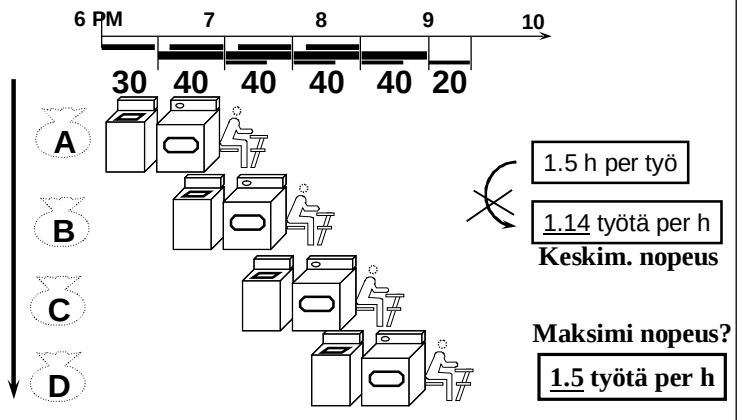

Töitä valmistuu parhaimmillaan 40 min välein! (0.67 h / valmistunut työ)

Huomioita

- **Liukuhihna ei nopeuta yhden työn aktiivisena oloaikaa järjestelmässä**
  - Mutta keskimääräinen läpimenoaika paranee
- **Liukuhihna voi aiheuttaa yhdelle työlle lisäviipeitä verrattuna siihen, jos se työ olisi yksin järjestelmässä**
  - Jos hihnan seuraava vaihe varattuna, ei voi edetä
- **Useita töitä etenee yhtä aikaa, mutta ne ovat eri vaiheissa**
- **Hitain vaihe määrää koko liukuhihnan nopeuden**
  - Liukuhihna nytkähtää, kun kaikki osat valmiita
  - Tehokkuus kärsii, jos kestot eripituisia
- **Yksi työ nopeutuu maksimissaan saman verran kuin liukuhihnassa vaiheita**

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 15

Huomioita

- **Toteutus monimutkaisempaa, lisäresurssien tarve**
  - Tuplapistorasia? ž pesukone ja kuivaaja voivat pörrätä yhtäaikaa
  - Kaksi tai kolme ihmistä yhtäaikaa pyykkituvassa
- **Hihna ei toimi alussa eikä lopussa täydellä teholla**
- **Hihna "yskii"**
  - Töitä ei tule tasaisella tahdilla

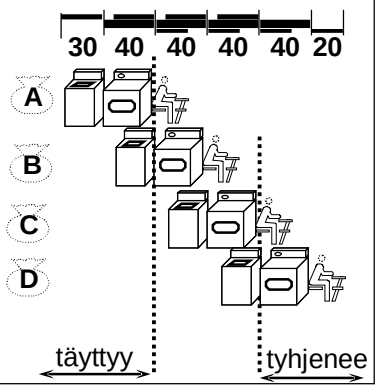

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 16

CPU ja 2-vaiheinen liukuhihna?

(Sta06 Fig 12.9)

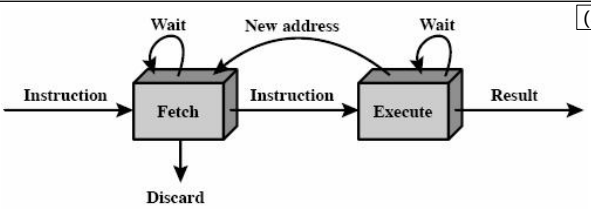

- **Seuravan käskyn ennaltanouto samaan aikaan kuin edellistä suoritetaan**
  - Paikallisuus: oleta, että suoritus "esiintymisjärjestyksessä"
- **Ongelmat**
  - Suoritusvaihe voi kestää kauemmin → noutovaihe jouten
  - Suoritusvaihe muuttaa PC:n arvoa → haettu väärä käsky
    - Seuraavan käskyn osoite "ennustettiin" väärin!
- **Rinnakkaisuus vielä vähäistä → Lisää vaiheita?**

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 17

6-vaiheinen liukuhihna

Time

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Instruction 1	FI	DI	CO	FO	EI	WO								
Instruction 2		FI	DI	CO	FO	EI	WO							
Instruction 3			FI	DI	CO	FO	EI	WO						
Instruction 4				FI	DI	CO	FO	EI	WO					
Instruction 5					FI	DI	CO	FO	EI	WO				
Instruction 6						FI	DI	CO	FO	EI	WO			
Instruction 7							FI	DI	CO	FO	EI	WO		
Instruction 8								FI	DI	CO	FO	EI	WO	
Instruction 9									FI	DI	CO	FO	EI	WO

FE - Fetch instruction	FO - Fetch operands
DI - Decode instruction	EI - Execute instruction
CO - Calculate operand addresses	WO - Write operand

(Sta06 Fig 12.10)

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 18

Paljonko liukuhihna nopeuttaa?

- 6 vaiheinen liukuhihna ž 14 aikayksikköä
- Ei liukuhihnaa ž 9*6 = 54 aikayksikköä
- Nopeutus = 54/14 = 3.86 < 6 !
- Todellisuudessa nopeutus vieläkin pienempi

- Jokainen käsky ei tarvitse kaikkia vaiheita
  - Ei-liukuhihnoitettu voi edetä heti seuraavaan vaiheeseen
  - Liukuhihnoitettu joutuu odottamaan seuraavan vaiheen vapautumista, ko. CPU:n yksikkö jouten
    - Suorituksessa on “kupla” (bubble)

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 19

Yhden vaiheen kesto liukuhinalla?

$$\tau = \max_{i=1..k}[\tau_i] + d = \tau_m + d \;\; >> d$$

Yhden vaiheen kesto

Vaiheen i kesto

Viive vaiheesta toiseen siirtymiselle ~ yksi kellopulssi

Hitaimman vaiheen (max) kesto

- Hitain vaihe määrää etenemisvauhdin
  - Kauimmin kestävä vaihe on pullonkaula
- Kukin vaihe asetetaan kestämään yhtä kauan
  - Montako kellopulssia?

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 20

Paljonko nopeuttaa?

n käskyä, k vaihetta, τ =vaiheen kesto

Ei liukuhihnaa: $T_1 = nk\tau$

Pessimistinen: olettaa, että kaikki vaiheet kestäisivät yhtä kauan

Liukuhihna: $T_k = [k + (n-1)]\tau$

Ks. Sta06 Fig 12.10 ja tarkista itse!

k vaihetta ennenkuin ensimmäinen työ valmistuu

seuraavat (n-1) valmistuvat yhden vaiheen välein

Nopeutus: $S_k = \frac{T_1}{T_k} = \frac{nk\tau}{[k + (n-1)]\tau} = \frac{nk}{[k + (n-1)]}$

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 21

Paljonko nopeuttaa?

Oletuksella: ei hyppykäskyjä

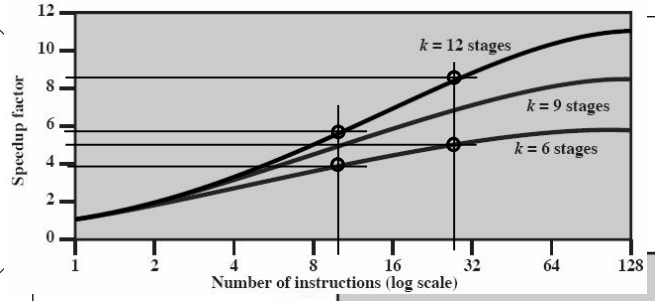

(Sta06 Fig 12.14)

more gains from multiple stages when more instructions without jumps

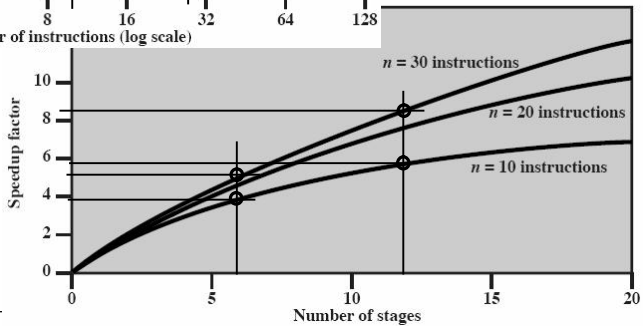

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 22

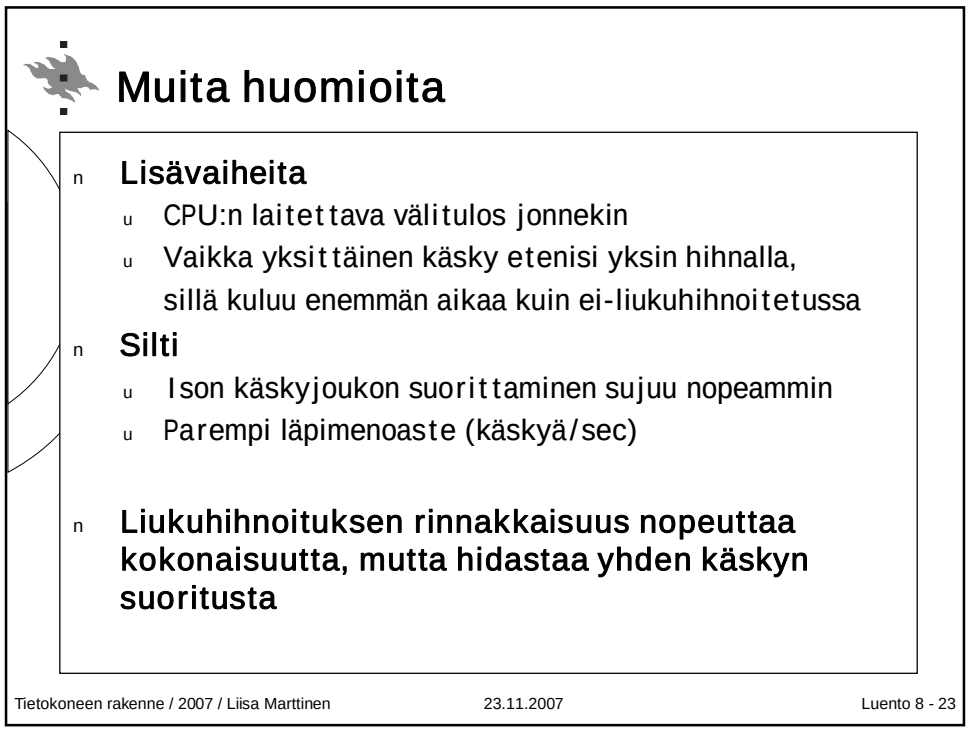

Muita huomioita

- **Lisävaiheita**
  - CPU:n laitettava välitulos jonnekin
  - Vaikka yksittäinen käsky etenisi yksin hihnalla, sillä kuluu enemmän aikaa kuin ei-liukuhihnoitetussa
- **Silti**
  - Ison käskyjoukon suorittaminen sujuu nopeammin
  - Parempi läpimenoaste (käskyä/sec)
- **Liukuhihnoituksen rinnakkaisuus nopeuttaa kokonaisuutta, mutta hidastaa yhden käskyn suoritusta**

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 23

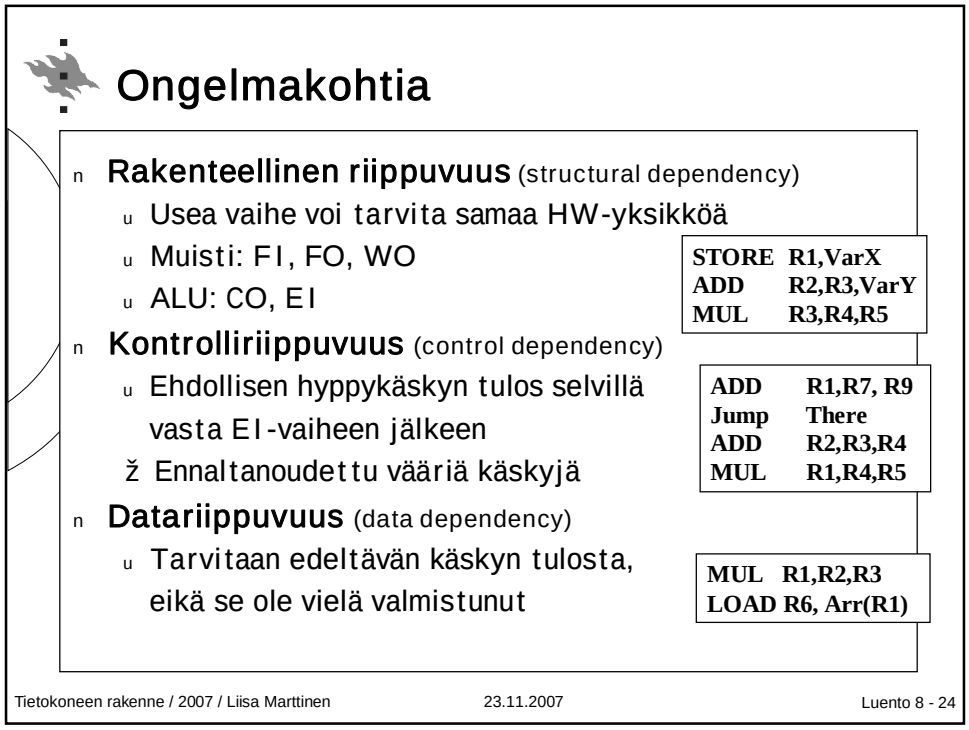

Ongelmakohtia

- **Rakenteellinen riippuvuus** (structural dependency)
  - Usea vaihe voi tarvita samaa HW-yksikköä
  - Muisti: FI, FO, WO
  - ALU: CO, EI
- **Kontrolliriippuvuus** (control dependency)
  - Ehdollisen hyppykäskyn tulos selvillä vasta EI-vaiheen jälkeen
    - Ennaltanoudettu vääriä käskyjä
- **Datariippuvuus** (data dependency)
  - Tarvitaan edeltävän käskyn tulosta, eikä se ole vielä valmistunut

```
STORE  R1,VarX
ADD    R2,R3,VarY
MUL    R3,R4,R5
```

```
ADD    R1,R7, R9
Jump   There
ADD    R2,R3,R4
MUL    R1,R4,R5
```

```
MUL   R1,R2,R3
LOAD R6, Arr(R1)
```

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 24

Ratkaisuja?

- **Huomattava laitteistolla, odotettava, että riippuvuus poistettu**
  - Hihnalle ylimääräisiä odotusjaksoja eli kuplia, “bubbles”
  - Kupla viivästää kaikkia sen takana tulevia vaiheita
  - Yleisesti käytetty tapa
- **Rakenteellinen riippuvuus**
  - Lisää laitteistoa, esim. CO- ja EI-vaiheelle omat ALUt
  - Paljon rekistereitä, vähemmän muistioperandeja
- **Kontrolliriippuvuus**
  - Tyhjennä hihna, ja hae uudet käskyt
  - Hyppyjen ennustuslogiikka: haenko ennalta tästä vai tuolta?
- **Datariippuvuus**
  - Vaihda käskyjen suoritusjärjestystä
  - Oikopolut laitteistossa (by-pass): tulokseen pääsee käsiksi ennen WO-vaihetta

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 25

Datariippuvuudet ja niiden poisto

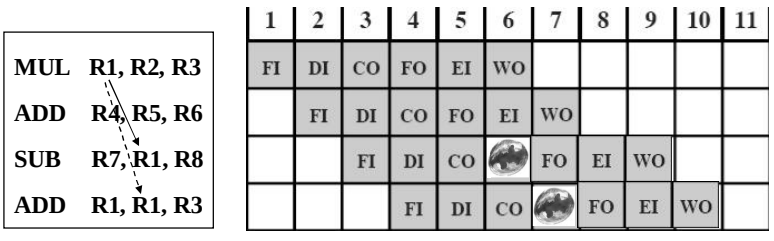

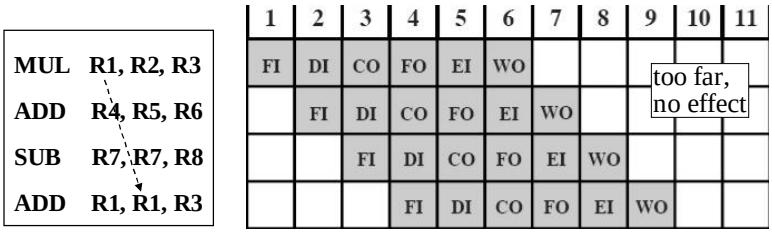

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 26

Käskyjen suoritusjärjestyksen muutos

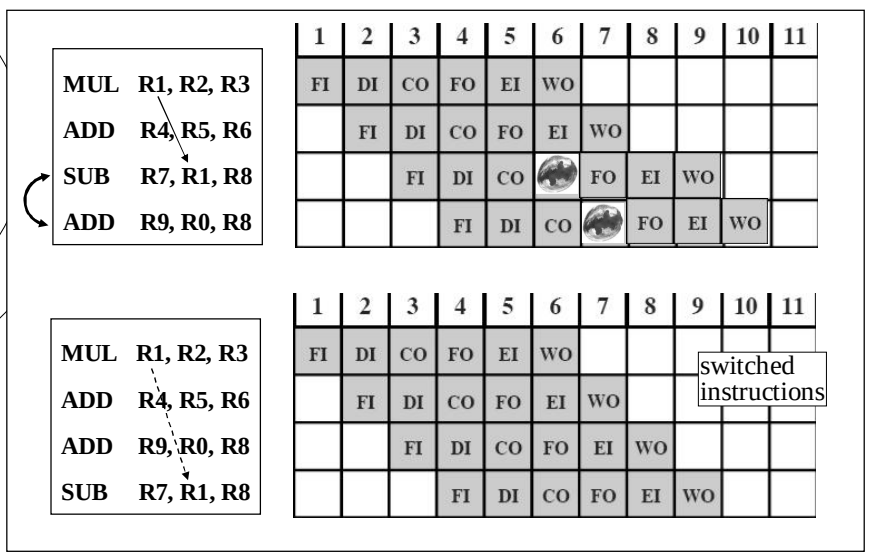

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 27

Oikopolut

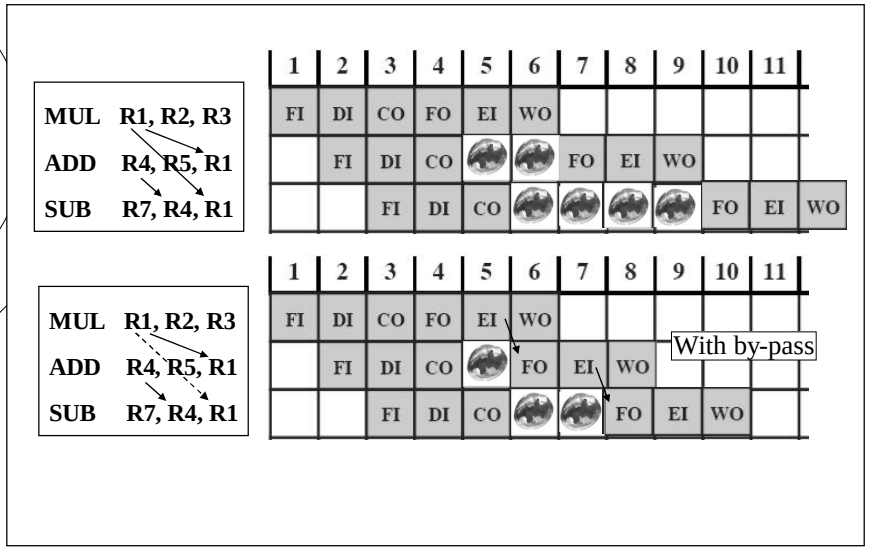

Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen 23.11.2007 Luento 8 - 28

Tietokoneen rakenne

Hypyt ja liukuhihna

Jumps and pipelining

- Monta suorituspolkua (Multiple streams)
- Viivästetty hyppy (Delayed branch)
- Kohteen ennaltanouto (Prefetch branch target)
- Silmukkapuskuri (Loop buffer)
- Ennustuslogiikka (Branch prediction)

Hypyn vaikutus liukuhihnaan

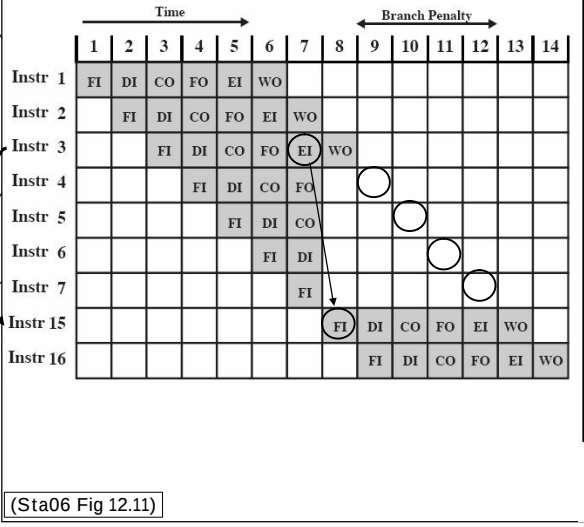

(Sta06 Fig 12.11)

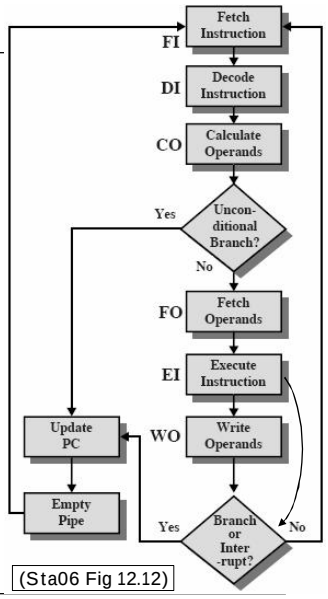

(Sta06 Fig 12.12)

Viivästetty haarautuminen (delayed branch)

- **Kääntäjä laittaa hyppykäskyn perään muita käskyjä, jotka suoritetaan aina**
  - Hihnalle ei päästetä mitään, mikä pitäisi ehkä myöhemmin perua
    - tehdyn työ peruuttaminen on tosi vaikeata!
  - Jos ei hyödyllisiä käskyjä, sitten NOP-käskyjä
- **Jos hyppy toteutuu, nuo käskyt jo hyvässä vauhdissa ja annetaan niiden valmistua**
  - Hihnaa ei tarvitse erikseen tyhjentää
- **Jos hyppy ei toteudu,**
  NOP-käskyt vain hukkaavat syklejä
- **Helpompi toteuttaa näin kuin tyhjentää hihna**

```
sub   r5, r3, r7
add   r1, r2, r3
jump There
…
```

↓

```
sub   r5, r3, r7
jump There
add   r1, r2, r3   (delay slot)
…
```


Monta suorituspolkua (multiple instr. streams)

- **Spekuloi**
  - Hae hihnalle hyppykäskyä seuraavia käskyjä
  - Hae toiselle hihnalle käskyjä hypyn kohdeosoitteesta
- **Anna polkujen edetä kunnes selviää mikä oikea**
  - Hylkää väärä polku (tai ainakin sen tulokset)
- **Ongelmia**
  - Hypyn kohde saattaa selvitä vasta osoitelaskennan jälkeen
  - Polku voi haarautua edelleen
    - Jatketaanko samoin? Yksi spekulointi kerrallaan?
  - Tarvitaan lisälaitteistoa
    - Useampia liukuhihnoja
    - Spekulatiivisia tuloksia ei saa tallettaa oikeisiin rekistereihin
  - Spekulointi käyttää resursseja ja voi hidastaa oikeaa työtä
    - CPU:n sisäiset työrekisterit, väylä, ALU
- **Liukuhihna osattava tyhjentää**

Kohteen ennaltanouto (prefetch branch target)

- Nouda etukäteen käsky hypyn kohteesta, mutta älä päästä sitä muuten liukuhihnalle
  - Tee siis vain FI-vaihe
  - Jos hyppy toteutuu, säästyy muistinoutoon muuten tarvittava aika
- Liukuhihnaa osattava tyhjentää

IBM 360/91 (1967)

Silmukkapuskuri (loop buffer)

- Pidä *n* viimeisintä käskyä CPU:n sisällä nopeassa puskurissa
  - Hyödynnä myös ennaltanoutoa
    - Hyvällä tuurilla myös hypyn kohdekäsky tuli samalla
    - Esim. IF-THEN ja IF-THEN-ELSE rakenne
- Toimii hyvin pienille silmukoille
  - Nouto muistista vain kerran
- Parempi alueellinen paikallisuus kuin pelkkää välimuistia käytettäessä

CRAY-1
Motorola 68010

Hyppyjen ennustus (branch prediction)

- **Arvaa älykkäästi kumpi todennäköisempää: hyppy vai ei hyppyä ?**
- **Staattinen ennustus**
  - Kiinteästi: aina hypätään
  - Kiinteästi: ei koskaan hypätä
    - ~ 50% oikein

Motorola 68020
VAX 11/780

  - Operaatiokoodin perusteella
    - Selvitetty etukäteen (ennen CPU:n valmistusta) operaatiokoodit, joilla hyppy yleisempää kuin ei hyppyä
    - Esim. BLE käskyä käytetään tyypillisesti “steppailevan” for-silmukan lopussa, joten arvaa että hyppää
    - ~ 75% ennusteista oikein

Hyppyjen ennustus

- **Dynaaminen ennustus**
  - Muistele miten tämän suorituskerran aikana kävi kyseisen hyppykäskyn kanssa aiemmin
    - Ennustus osuu nyt paremmin kohdalleen
  - Tarvitsee CPU:n sisälle apumuistia = branch history table
    - Käskyn osoite
    - Hypyn kohdeosoite (tai kohdekäsky)
    - Hypätäänkö vai ei: taken / not taken
- **“Karvalakkimalli”**
  - Ennusta sen mukaan kuinka kävi edellisellä kerralla
    - 1 bitti riittää
  - Silmukoissa tulee 1 tai 2 väärää ennustusta

Hyppyjen ennustus

- **Parannettu malli**
  - Älä muuta ennustetta liian helposti
  - Ennusta kahden edellisen kerran mukaan
  - 2 bittiä riittää

PowerPC 620

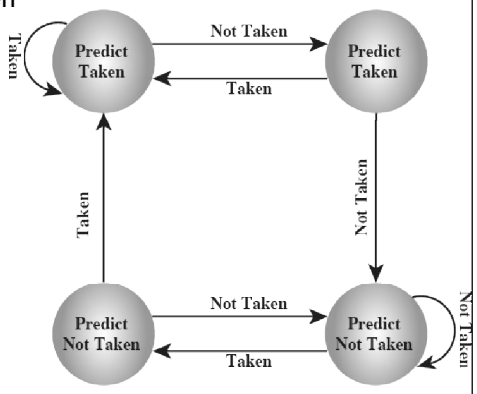

(Sta06 Fig 12.17)

Branch history table strategy
(ennustaminen hyppyhistorian avulla)

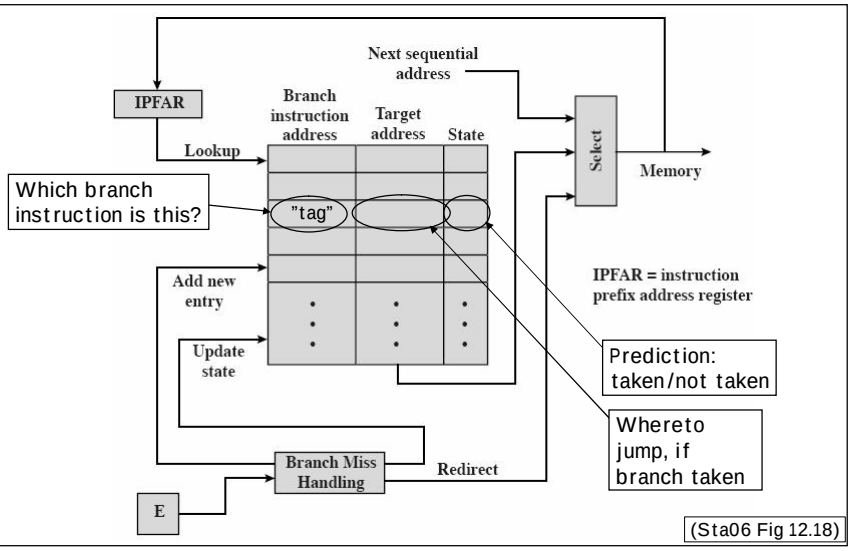

(Sta06 Fig 12.18)

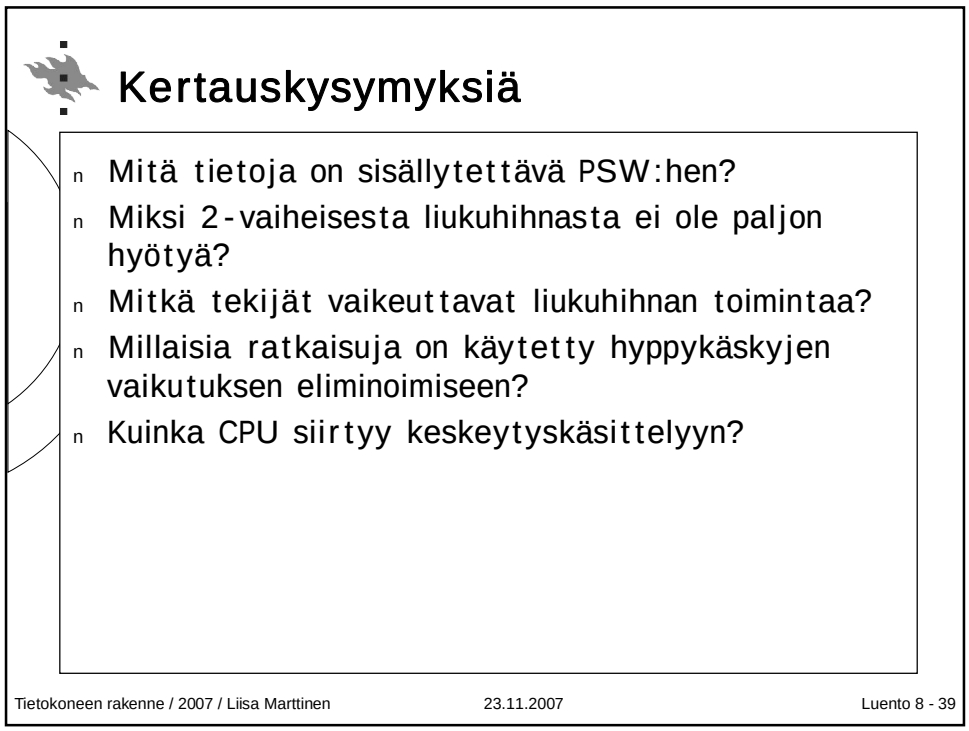
Kertauskysymyksiä
Mitä tietoja on sisällytettävä PSW:hen?
Miksi 2-vaiheisesta liukuhihnasta ei ole paljon hyötyä?
Mitkä tekijät vaikeuttavat liukuhihnan toimintaa?
Millaisia ratkaisuja on käytetty hyppykäskyjen vaikutuksen eliminoimiseen?
Kuinka CPU siirtyy keskeytyskäsittelyyn?
Tietokoneen rakenne / 2007 / Liisa Marttinen
23.11.2007
Luento 8 - 39